

De Volkskrant, 29 mei 2008

'Politieke justitie', zo noemde VVD-leider Mark Rutte het onderzoek dat het Openbaar Ministerie heeft ingesteld naar de cartoonist Gregorius Nekschot. Ook Paul de Beer gebruikte grote woorden (Forum, 22 mei). Volgens hem probeert het CDA mensen, die al te vrijmoedig gebruik maken van de persvrijheid, de mond te snoeren. Hij trekt al vergelijkingen met Birma en Rusland.

Het onderzoek door het openbaar ministerie naar de cartoons van Gregorius Nekschot wordt door beiden rechtstreeks als politiek geïnspireerde daad van een minister en zelfs van een hele politieke partij gepresenteerd.

De beschuldiging van politieke justitie kwam aan de orde in het debat dat de Tweede Kamer aan de zaak Nekschot wijdde. Minister Hirsch Ballin van Justitie zei desgevraagd dat het Openbaar Ministerie zelfstandig had besloten tot het onderzoek. Hij voegde eraan toe dat het politieke inmenging was geweest wanneer hij het openbaar ministerie van het onderzoek had afgehouden.

De minister zou de publieke opinie er wellicht gunstiger mee hebben kunnen stemmen, maar het zou een onaanvaardbare politieke inmenging zijn geweest. Daar zit het kromme in de redenering van de VVD-leider: Door de minister te vragen van vervolging af te zien, deed Mark Rutte zelf aan politieke justitie.

Bij de beoordeling van de zaak Nekschot moet onderscheid worden gemaakt tussen het onderzoek zelf en de manier waarop het tot nog toe is uitgevoerd.

Er zijn serieuze vragen te stellen over de duur van dat onderzoek. Nog minder begrijpelijk is de wijze van aanhouding en vooral het feit dat de cartoonist maar liefst 30 uur in de cel heeft gezeten. Hier had toch een veel minder belastende vorm van onderzoek mogelijk moeten zijn.

Over het hoe en waarom van dit optreden, zei de minister het openbaar ministerie een aantal 'kritische vragen' te zullen stellen. Een aantal hoogleraren liet in de Volkskrant weten juist dit uiterst onverstandig te vinden. 'De minister moet zich niet met individuele zaken bezighouden.' (Binnenland, 22 mei).

Zo zijn er in deze discussie dus twee uitersten: Aan de ene kant een aantal politici die menen dat de minister zich meer met de zaak had moeten bemoeien en aan de andere kant juristen die menen dat de minister - en dus de politiek - zich juist minder met de zaak had moeten bemoeien.

Dat de gang van zaken zo veel tongen losmaakt, is vanzelfsprekend. De vrijheid van meningsuiting is een grondrecht dat nationaal én internationaal wordt beschermd. Daarbij hebben kunstenaars en deelnemers aan het publieke debat een vergaande mate van vrijheid.

Maar tegelijkertijd is de vrijheid van meningsuiting nooit onbegrensd geweest. Naast de vrijheid van meningsuiting kent de Grondwet grondrechten die met de vrijheid van meningsuiting kunnen botsen. Neem artikel 1, dat een gelijkheidsbeginsel en een discriminatieverbod bevat. Het is wel vreemd dat de Kamerfracties die nu het stelligst in hun veroordeling waren, enkele jaren geleden vooraan stonden in een oproep aan het Openbaar Ministerie om meer op te treden tegen discriminatie.

Hoogleraar Paul de Beer, die opkomt voor de vrijheid van meningsuiting (Forum, 22 mei), is voorstander van de afschaffing van de grondwettelijke vrijheid van godsdienst en levensovertuiging (Socialisme & Democratie, nr. 10, 2007). Naar zijn mening is de vrijheid van levensovertuiging al voldoende gewaarborgd door de vrijheid van meningsuiting en het verbod op discriminatie.

Die stelling heeft gevaarlijke consequenties, namelijk dat het hebben van een levensovertuiging minder beschermd is dan het beledigen van die overtuiging en dat de staat op basis van artikel 1 van de Grondwet vergaand mag gaan ingrijpen in godsdienstige gebruiken. Buiten Saoedi-Arabië en Iran zijn er niet veel landen waar de opvatting van De Beer zal worden ondersteund.

De grens van de vrijheid van meningsuiting ligt daar waar het gebruik van het vrije woord ontaardt in het mensen onnodig pijn doen. Laat ik als voorbeeld noemen het pesten op de werkvloer en op internet, een toenemend probleem. Het wordt door de daders maar al te vaak verdedigd met 'ik heb vrijheid van meningsuiting dus ik mag zeggen wat ik vind'. Het is dezelfde trend die een leraar mij onlangs schetste: als ik met mijn leerlingen spreek over respect, zo zei hij, bedoelen zij dat zij respect moeten krijgen, niet dat ze respect voor een ander moeten hebben.

Op internetfora vliegen de meest vreselijke beledigingen en verwensingen heen en weer. Onderzoek uit 2007 laat zien dat het erger wordt: de toon van het debat is grover geworden en haatuitingen op internet zijn toegenomen. De samenleving kenmerkt zich door meer verbaal geweld. Waar Nederland mee te kampen heeft, is dat het maatschappelijke debat verruwt, niet dat de vrijheid van meningsuiting wordt begrensd.

Of de cartoons van Gregorius Nekschot de grenzen van de wet overschrijden, is aan de rechter, niet aan de politiek. Maar over de verruwing van de debatcultuur in het algemeen en op internet in het bijzonder moet een discussie worden gevoerd. Wie gebruik maakt van de vrijheid van meningsuiting heeft ook een verantwoordelijkheid.

Sybrand van Haersma Buma,
29 mei 2008